

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

R. VII:2009

Nr 22 (214)

Data odczytu: 2.9.2009

Data wydania: 2.9.2009

775. spotkanie

mgr Stanisław Poręba

Plk Zygmunt Bohusz- Szysko (1893-1982)
– ***ostatni dowódca 16 Pomorskiej Dywizji Piechoty***
w Grudziądzu

Ur. 19 I 1893, Chełm (Lubelszczyzna). W okresie I wojny światowej był oficerem armii rosyjskiej. W listopadzie 1918 r. wstąpił do WP. W 1923 r. ukończył Wyższą Szkołę Wojenną. Oficer Biura Ścisłej Rady Wojennej i Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych. W latach 1934–1938 – zastępca dowódcy Korpusu Ochrony Pogranicza. (od 1934 r. płk. dypl.). W sierpniu 1938 r. dowódca piechoty dywizyjnej w 1. Dywizji Piechoty Legionów. **Grudziądz:** VIII –IX 1939, dowódca piechoty dywizyjnej 16. Pomorskiej Dywizji Piechoty. We wrześniu 1939 r. dowódca 16. PDP. Po rozbiciu dywizji w Puszczy Kampinoskiej – przedostał się na Węgry, gdzie został internowany. Ucieczka do Francji. Od II 1940 r. dowódca Samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich (od 19 IV 1940 r. gen. brygady). Walczył pod Narwikiem (Norwegia) i brał udział w walkach w Bretanii (Francja). Ewakuowany do Wielkiej Brytanii – komendant Centralnego Obozu Wyszkozenia WP w Szkocji.

Misja Wojskowa w Związku Sowieckim (szef, od VIII 1941 r.), później szef Sztabu Armii Polskiej w Związku Sowieckim. Dowódca 5. Kresowej Dywizji Piechoty (IX 1942 – VI 1943), później zastępca dowódcy Armii Polskiej na Wschodzie oraz zastępca dowódcy 2. Korpusu. Dowódca 2. Korpusu (od II 1945 r.). Awans do stopnia gen. dywizji (1 VI 1945). Od 1946 r. mieszkał w Anglii. Zmarł 20 VI 1982 w Londynie.

Był też historykiem wojskowości, pisarzem, publicystą i pamiętnikarzem. Członek licznych polskich organizacji emigracyjnych, m. in. członek Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie (1966 – prezes zarządu).

Twórczość:

- Działania wojenne nad Dolną Wisłą, Warszawa 1931.
- Wrześniowym szlakiem, Londyn 1941; wyd. II zmienione – Rzym 1945.
- Czerwony sfinks. Wspomnienia, Rzym 1946.
- Nie żałuj nowych butów, Rzym 1947.
- Republika atomowa. Powieść z niedalekiej przyszłości, Rzym 1947.
- Atomowa pożoga. Powieść fantastyczna, Londyn 1956.

Współpracownik pism:

- „Dziennik Żołnierza”
- „Orzeł Biały”
- „Więści Polskie”
- „Tygodnik Polski”

Publikacje w ważniejszych antologiach:

- W oczach pisarzy. Wybór opowieści wojennych 1939-1945. Oprac. G. Herling-Grudziński, Rzym 1947.

Ważniejsze prace redakcyjne:

Monte Cassino. W czterdziestolecie bitwy. Oprac. ...., Londyn 1984.

Literatura:

- O. Borkowski, 16. Pomorska Dywizja Piechoty w wojnie obronnej 1939 r., Warszawa-Poznań 1989, s. 275-284: ANEKS. Obsada personalna 16. DP – stan 1. września 1939 r.
- J. Kardaszewicz, Dowódca spod Narwiku i Bolonii. Wspomnienie o gen. Z. Szyszko-Bohuszu, „Słowo Powszechne” 1982, nr 116, s. 4.
- H. P. Kosk, Generalicja polska, Pruszków 2001, t. II, s. 211.
- T. Kryśka – Karski, S. Żurkowski, Generałowie Polski Niepodległej, Warszawa 1991, s. 32.
- J. Krzyś, Ostatni dowódca 16. Dywizji, „Ilustrowany Kurier Polski”, 1993, nr 172, s. 4.
- Mały słownik pisarzy polskich na Obczyźnie. Praca zbiorowa pod red. B. Klimaszewskiego, Warszawa 1992, s. 41-42.
- Z. Mierzwiński, Generałowie II Rzeczypospolitej, Warszawa 1990, [t.1], s. 33-39.
- Personalia. Zmarli: Z. Bohusz-Szyszko, „Zielony Sztandar”, 1982, nr 44, s. 2.
- (stap) [S. Poręba], Generał i pisarz, „Ilustrowany Kurier Polski” [D], 1982, nr 175, s. 6.
- Zmarł gen. Szyszko-Bohusz, „Gazeta Toruńska”, 1982, nr 125, s. 2.

Dowódcy 16. Pomorskiej Dywizji Piechoty w Grudziądzu

- gen. **Stanisław Skrzyński** (1877 – 1935),
1919 – 1920
- gen. **Kazimierz Ładoś** (1877 – 1963),
1920 - 1927
- gen. **Włodzimierz Rachmistruk** (1879 – 1959), 1927 – 1932
- gen. **Kazimierz Jędrzej Sawicki – Sawa** (1888 – 1971),
1932 – 1938
- płk. dypl. **Stanisław Ferdynand Świtalski** (1890 – 1939),
1938-1939
- płk. dypl. **Zygmunt Bohusz-Szyszko** (1893 – 1982),
1939

Stanisław Ferdynand Jan Świtalski (1890-1939), płk dypl., prawnik, działacz społeczny, dowódca 16. PDP w Grudziądzu.

Ur. 28 III w Gródku Jagiellońskim, w rodzinie ziemiańskiej Józefa i Heleny z Chądzyńskich. W 1913 r. ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, a w 1923 r. Wyższą Szkołę Wojskową w Warszawie. Po wybuchu I wojny światowej wstąpił do Legionów Polskich (nominacja na chorążego – 9 VIII 1914) i służył w 2 pp leg. i 6 pp leg. Po 1917 r. działał w Polskiej Organizacji Wojskowej, uczestniczył w walkach z Ukraińcami o Lwów i w wojnie polsko-bolszewickiej. W 1921 r. jako major służył w 61 pp. W 1923 r. wraz z ppłk. B. Wieniawą-Długoszańskim był sekundantem pojedynku por Jerzego Radomskiego z politykiem i publicystą Stanisławem Strómskim (1882-1954), co rozstawiło jego nazwisko w całej Polsce. W latach następnych był m. in. I oficerem Inspektoratu Armii, dowódcą pułku, dowódcą piechoty dywizyjnej i szefem sztabu Okręgu Korpusu. Do Grudziądza przybył na wiosnę 1938 r. i po gen. Kazimierzu Jędrzejku Sawickim (1888-1971) objął dowództwo 16 PDP. Jako działacz społeczny związany był z ZHP, L M i K, Komitetami WP i PW oraz Komitetami Pomocy Bezrobotnym. Po wybuchu wojny wraz z 16. PDP walczył nad Ośą. Dn. 2 IX został odwołany ze stanowiska przez gen. M. Bortucia i odesłany do dyspozycji Naczelnego Wodza WP. Dowodził Oddziałem Wydzielonym „Sochaczew” i Grupą Bojową „Świtalski”. Zginął 19 IX 1939 r. koło wsi Krzywa Góra. Grób jego znajduje się na Cmentarzu Komunalnym Powązki, dawnym Cmentarzu Wojskowym w Warszawie (kwatera 10 B-6). Z odznaczeń posiadał m. in. Order Virtuti Militari kl. V i 4-krotnie był odznaczony Krzyżem Walecznych.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.